

Sự cần thiết của giáo dục kỹ năng giao tiếp cho học sinh lớp 6 thông qua dạy học môn Giáo dục Công dân

Mai Thị Tuyết*, Nguyễn Thị Sáng*

*TS. Khoa Lý luận chính trị - GDGD, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội

Received: 16/04/2024; Accepted: 26/04/2024; Published: 15/5/2024

Abstract: Education in school plays an important role in forming and developing the qualities and abilities of learners. Communication skills are one of the key skills of people, including middle school students. The article focuses on clarifying the theoretical basis and current situation of the problem, analyzing the role and meaning of communication skills education in the formation and development of learners' capacity and qualities, thereby It is recommended that educational institutions need to strengthen and systematically and scientifically implement communication skills education for high school students in general and 6th grade students in particular through teaching Public Education. people.

Keywords: Citizenship education; communication skills; communication skills education

1. Đặt vấn đề

Ở lứa tuổi học sinh trung học cơ sở, nhất là học sinh lớp 6, các em được tiếp xúc với nhiều thứ mới mẻ như: môi trường xã hội, bạn bè, nội dung học tập, chương trình học tập mới. Quá trình tương tác với các đối tượng ấy sẽ giúp các em hình thành, phát triển các kỹ năng khác nhau. Tuy nhiên, để có được kết quả tốt khi tương tác, học sinh cũng cần có những kỹ năng nhất định, trong đó có kỹ năng giao tiếp. Kỹ năng giao tiếp sẽ giúp cho học sinh hòa nhập, chung sống, quản trị, học tập tốt hơn. Nhìn chung, xuất phát từ những nguyên nhân khách quan và chủ quan khác nhau, kỹ năng giao tiếp của học sinh cấp trung học cơ sở còn không ít hạn chế, tiêu biểu là các kỹ năng: diễn đạt, sử dụng phương tiện giao tiếp, ngôn ngữ cơ thể, kỹ năng làm chủ quá trình giao tiếp... Từ thực tế đó, bài viết tập trung luận giải cơ sở khoa học của vấn đề và nêu rõ sự cần thiết của việc giáo dục kỹ năng giao tiếp cho học sinh lớp 6 trong các cơ sở giáo dục hiện nay, khuyến nghị các cơ sở giáo dục, gia đình, xã hội cùng chung tay tăng cường hơn nữa trong việc giáo dục kỹ năng giao tiếp cho các em.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Giáo dục kỹ năng giao tiếp

Giáo dục kỹ năng giao tiếp là hoạt động sư phạm diễn ra ở trong hoặc ngoài nhà trường, thông qua các môn học, chủ đề hoặc hoạt động trải nghiệm. Ngô Giang Nam, trong công trình Luận án tiến sĩ giáo dục “Giáo dục kỹ năng giao tiếp học sinh tiểu học nông thôn miền núi phía Bắc” cho rằng, “Giáo dục kỹ năng giao tiếp... là quá trình tổ chức các hoạt động giáo dục nhằm giúp người học hình thành và rèn luyện các thao tác, hành động để trao đổi, tiếp nhận,

xử lý thông tin bằng ngôn ngữ và phi ngôn ngữ trong các mối quan hệ của học sinh ở gia đình, nhà trường, xã hội...”. Nội dung giáo dục kỹ năng giao tiếp là: “giáo dục văn hóa giao tiếp; giáo dục kỹ năng hành vi giao tiếp”.

Khi gắn giáo dục kỹ năng giao tiếp với hoạt động trò chơi, Trần Thị Lan đã cắt nghĩa như sau: “Giáo dục kỹ năng giao tiếp qua trò chơi là quá trình tác động sư phạm có mục tiêu, nội dung, phương pháp, và hình thức tổ chức của giáo viên đến học sinh nhằm giúp học sinh sử dụng các phương tiện ngôn ngữ và các phương tiện phi ngôn ngữ để chơi qua đó phát triển bản thân và đạt được kỹ năng giao tiếp nhất định”. Tác giả cũng đề xuất 7 nội dung giáo dục kỹ năng giao tiếp cho học sinh lớp 5 thông qua trò chơi, đó là: kỹ năng nghe đối tượng giao tiếp; kỹ năng tự chủ cảm xúc hành vi; kỹ năng diễn đạt cụ thể, dễ hiểu; kỹ năng linh hoạt mềm dẻo trong giao tiếp; Sự nhạy cảm trong giao tiếp; kỹ năng điều khiển quá trình giao tiếp; kỹ năng thuyết phục đối tượng trong giao tiếp.

Như vậy, từ các ý kiến nêu trên cho thấy, Giáo dục kỹ năng giao tiếp là một hoạt động có tính mục đích, tính kế hoạch. Trong đó, nội dung và chương trình được quy định cụ thể, được tiến hành với vai trò chủ đạo là người dạy, người học có vai trò quan trọng của hoạt động giáo dục kỹ năng giao tiếp, học tập và rèn luyện các kỹ năng giao tiếp nhằm đảm bảo được các mục đích của giáo dục kỹ năng giao tiếp đề ra. Giáo dục kỹ năng giao tiếp còn có thể hiểu là sự giúp đỡ, cung cấp cho học sinh những tri thức về giao tiếp dựa trên cơ sở hình thành cho học sinh những thói quen và hành vi tích cực để học sinh tự tin tiếp nhận, trao đổi hay xử lý các thông tin bằng các hình thức giao

tiếp khác nhau.

Từ việc đề xuất của một số nhà nghiên cứu và Chương trình giáo dục phổ thông tổng thể 2018, chúng tôi cho rằng, nội dung giáo dục kỹ năng giao tiếp trong dạy học môn Giáo dục công dân tập trung vào một số kỹ năng cơ bản, phù hợp với đặc điểm tâm sinh lý lứa tuổi học sinh lớp 6, lợi thế của môn học là: kỹ năng lắng nghe tích cực, chia sẻ, kỹ năng biểu đạt thái độ và cử chỉ hành vi phi ngôn ngữ, kỹ năng diễn đạt, kỹ năng kiểm soát cảm xúc khi giao tiếp, kỹ năng thương lượng và xử lý tình huống, kỹ năng hợp tác, kỹ năng chào hỏi.

2.2. Vai trò, giá trị của kỹ năng giao tiếp và giáo dục kỹ năng giao tiếp trong dạy học môn Giáo dục công dân

2.2.1. Giao tiếp là nhu cầu cơ bản của con người

Giao tiếp là hoạt động tự nhiên, nhu cầu tất yếu của con người nhằm truyền tải thông tin, ý tứ và tương tác với nhau. Phương tiện của giao tiếp là ngôn ngữ (nói, viết) và phi ngôn ngữ (ngôn ngữ cơ thể).

Học sinh khối 6 là đối tượng khởi đầu cấp trung học cơ sở, thời điểm mà mọi thứ đều xa lạ đối với các em khi bắt đầu đến trường (như đã nói ở trên). Vì vậy, các em mong muốn và cần được tương tác nhiều với thầy, cô và bạn bè mới quen biết để nhanh chóng thích nghi, hòa nhập, xác lập các mối quan hệ. Tuy nhiên, nếu các điều kiện, môi trường giao không tiếp tốt; đồng thời, không có sự hướng dẫn, tổ chức, tạo điều kiện của nhà trường và giáo viên, hoạt động giao tiếp của học sinh sẽ không có kết quả tốt và có thể tác động xấu đến đến kết quả học tập, rèn luyện của học sinh. Để tăng cường, khích lệ và tạo ra môi trường thuận lợi cho học sinh giao tiếp, bên cạnh những hoạt động có tính chất bắt buộc, nhà trường, giáo viên (nhất là giáo viên chủ nhiệm và giáo viên môn Giáo dục công dân) cần linh hoạt, chủ động thành lập các nhóm hỗ trợ, giúp đỡ nhau học tập, thực hiện các nhiệm vụ, dự án do giáo viên giao, tăng cường các hoạt động trải nghiệm thiết thực, sử dụng các phương pháp dạy học phát huy tính tích cực, chủ động của người học.

2.2.2. Kỹ năng giao tiếp giúp hình thành mở rộng mối quan hệ

Tục ngữ có câu: “Dao nãg liếc thì sắc, người nãg chào thì quen”; “lời nói không mất tiền mua, lựa lời mà nói cho vừa lòng nhau”. Từ đây có thể phát triển thêm rằng, người nãg gần gũi, qua lại, khéo léo trong việc sử dụng lời nói sẽ góp phần quan trọng vun đắp mối quan hệ trở nên thân thiết. Chúng ta đều biết, chào hỏi là một trong những nội dung cơ bản hoạt động giao tiếp, chào hỏi sẽ giúp những người

xa lạ quen biết nhau và dần phát triển thành các mối quan hệ. Những người có kỹ năng giao tiếp tốt sẽ xây dựng, mở rộng và phát triển được nhiều mối quan hệ tốt”.

Trang bị kỹ năng giao tiếp cho học sinh lớp 6 sẽ giúp các em tự tin, mạnh dạn và thuận lợi, thành công hơn trong việc xây dựng và phát triển tình bạn cùng các mối quan hệ với thầy cô, cán bộ nhân viên khác trong trường.

2.2.3. Kỹ năng giao tiếp giúp phối hợp hành động (Phát huy hiệu quả của làm việc nhóm)

Nhà trường, khối, lớp, tổ... là những tập thể khác nhau trong một chính thể thống nhất. Tổ chức, tập thể tồn tại và phát triển được phải dựa vào nhiều yếu tố khác nhau, trong đó có hoạt động giao tiếp. Thông qua giao tiếp, các thành viên hiểu được yêu cầu, nhiệm vụ chỉ đạo, mong muốn của người khác, mục đích chung của nhóm. Từ đó, tất cả các thành viên trong tổ chức, nhóm sẽ cùng phối hợp hành động nhằm đạt mục đích chung trong thực tiễn.

Các nhóm được hình thành từ mục đích khác nhau của tập thể thành viên. Cơ bản có 2 loại: nhóm chính thức (do nhà trường, giáo viên quyết định) và nhóm không chính thức (có tính chất tự phát). Nhóm chính thức được hình thành từ chủ trương, quyết định của cá nhân (đại diện cho tổ chức) hoặc tổ chức trực tiếp quyết định. Nhóm này thường được gọi là nhóm làm việc (hay nhóm công việc). Nhóm tự phát hình thành do nhu cầu chung của các thành viên (có thể không tuân thủ theo mục đích của tổ chức). Học sinh lớp 6 tại các trường phổ thông cũng vậy, tùy thuộc vào nhiệm vụ học tập, thực hiện các dự án khác nhau, giáo viên chủ nhiệm hoặc bộ môn sẽ chia lớp thành các nhóm (nhóm chính thức). Ngoài ra, các bạn có cùng sở thích, cảm mến, gần gũi nhau... sẽ thành lập các nhóm để chia sẻ, giúp đỡ nhau trong sinh hoạt và học tập (nhóm không chính thức). Học sinh được trang bị kỹ năng giao tiếp tốt, sẽ giúp các em nhanh chóng xây dựng, duy trì, phát triển bền vững các nhóm; đồng thời, phối hợp tốt với nhau để hoàn thành tốt các nhiệm vụ chung của nhóm.

2.2.4. Giao tiếp giúp hình thành, phát triển nhân cách

Nhân cách con người bao gồm hai thành tố cơ bản là: phẩm chất và năng lực. Theo quan điểm của một số nhà nghiên cứu, nhân cách của con người được hình thành và phát triển do nhiều yếu tố chi phối, tác động, cơ bản phải kể đến: nhân tố di truyền, hoàn cảnh sống, nhân tố giáo dục, nhân tố hoạt động, nhân tố giao tiếp. Nhìn chung, nhân cách của con người không phải tự nhiên hình thành, yếu tố di truyền chỉ đóng góp một phần nhỏ bé. Năng lực cũng như phẩm

chất, chỉ có thể hình thành và phát triển thông qua hoạt động, tương tác, trong đó có hoạt động giao tiếp.

Trong nhà trường, thông qua giao tiếp, học sinh sẽ có hiểu biết về các môn văn hóa, đời sống; được trải nghiệm, rèn luyện năng lực giao tiếp, hợp tác; đồng thời, giao tiếp sẽ giúp học sinh tự nhận thức, nhận xét, đánh giá bản thân trên cơ sở nhận thức, nhận xét, đánh giá người khác. Qua đó, mỗi em học sinh sẽ dần dần biết cách tự điều chỉnh suy nghĩ, hành vi và hoàn thiện bản thân mình.

2.3. Những lợi thế tích hợp giáo dục kỹ năng giao tiếp trong dạy học môn GDCC

Theo Chương trình giáo dục phổ thông 2018, môn Giáo dục công dân cấp trung học cơ sở có số tiết trên một năm học là 35 (1 tiết/1 tuần). Mục tiêu của môn học hướng tới nhằm cung cấp cho học sinh những hiểu biết ban đầu về các giá trị đạo đức, pháp luật cơ bản của con người Việt Nam trong giai đoạn hiện nay; biết được bản chất của Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam; vai trò của Nhà nước trong việc đảm bảo thực hiện pháp luật; hiểu đường lối, quan điểm của Đảng; các chính sách quan trọng của Nhà nước về xây dựng và bảo vệ Tổ quốc trong giai đoạn hiện nay; hiểu trách nhiệm công dân trong việc thực hiện đường lối, quan điểm của Đảng và chính sách, pháp luật của Nhà nước; hiểu trách nhiệm tham gia kinh tế của công dân.

Với đặc điểm nổi bật là: “giữ vai trò chủ đạo trong việc giúp học sinh hình thành, phát triển ý thức và hành vi của người công dân. Thông qua các bài học về lối sống, đạo đức, pháp luật, kinh tế, môn Giáo dục công dân góp phần bồi dưỡng cho học sinh những phẩm chất chủ yếu và năng lực cốt lõi của người công dân, đặc biệt là tình cảm, niềm tin, nhận thức, cách ứng xử phù hợp với chuẩn mực đạo đức và quy định của pháp luật, có kỹ năng sống và bản lĩnh để học tập, làm việc và sẵn sàng thực hiện trách nhiệm công dân trong sự nghiệp xây dựng, bảo vệ Tổ quốc và hội nhập quốc tế”, môn học sẽ có nhiều ưu thế hơn các môn khác trong việc giáo dục, rèn luyện kỹ năng giao tiếp cho học sinh. Thông qua dạy học môn Giáo dục công dân, giáo viên có thể xây dựng các chuyên đề hoặc lồng ghép nội dung giáo dục kỹ năng sống (trong đó có kỹ năng giao tiếp) cho học sinh. Giúp người học hướng tới giá trị chân, thiện, mỹ, biết yêu cái tốt, cái đúng, cái đẹp, không đồng tình với các hành vi, việc làm tiêu cực; biết yêu quê hương, đất nước, biết trân trọng và phát huy các giá trị truyền thống của dân tộc, tư tưởng, đạo đức, phong cách của Chủ tịch Hồ Chí Minh vĩ đại; tin tưởng vào đường

lối, chủ trương của Đảng, tôn trọng, trân trọng các chính sách, pháp luật của Nhà nước và các quy định chung của cộng đồng. Có ước mơ và mục đích sống cao đẹp, giúp các em trở thành một công dân tốt của xã hội, của đất nước.

3. Kết luận

Giao tiếp là hoạt động và nhu cầu tự nhiên và không thể thiếu của con người. Kỹ năng giao tiếp là một trong những bộ phận quan trọng của năng lực con người nói chung, học sinh, trong đó có học sinh lớp 6 nói riêng.

Kỹ năng giao tiếp và giáo dục kỹ năng giao tiếp có vai trò, ý nghĩa quan trọng đối học sinh cấp trung học cơ sở, tiêu biểu là: giúp học sinh xây dựng các mối quan hệ, hình thành tình bạn đẹp; giúp các em phối hợp hành động để thực hiện tốt các nhiệm vụ, chia sẻ, giúp đỡ nhau trong sinh hoạt và học tập. Trên cơ sở đó, từng bước người học hoàn thiện nhân cách của mình.

Xuất phát từ nhiệm vụ, mục tiêu, đặc điểm, môn Giáo dục công dân có nhiều ưu thế trong việc giáo dục kỹ năng giao tiếp cho học sinh lớp 6. Thông qua môn học, giáo viên có thể giáo dục tích hợp hoặc xây dựng các chuyên đề, hoạt động trải nghiệm (ngoại khóa) để giáo dục, rèn luyện kỹ năng giao tiếp cho các em.

Từ cơ sở lý luận và thực tiễn chúng tôi thấy, việc giáo dục kỹ năng giao tiếp cho học sinh lớp 6 thông qua môn Giáo dục công dân là cần thiết. Nhà trường phổ thông và các giáo viên giáo dục công dân cần đẩy mạnh hơn nữa việc tích hợp hoặc xây dựng các chuyên đề riêng để giáo dục kỹ năng sống nói chung, giáo dục kỹ năng giao tiếp nói cho các em. Tuy nhiên, không nên quá lạm dụng hoặc đưa nội dung, phương pháp giáo dục kỹ năng giao tiếp vào chương trình một cách thái quá hoặc không phù hợp, làm ảnh hưởng đến việc hoàn thành mục tiêu, yêu cầu cần đạt của môn Giáo dục công dân và nhiệm vụ chung của nhà trường đối với người học.

Tài liệu tham khảo

1. Hoàng Thị Anh (1992), *Kỹ năng giao tiếp sư phạm của sinh viên*, Luận án tiến sĩ, Đại học Sư phạm Hà Nội.
2. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình giáo dục phổ thông (Chương trình tổng thể)*.
3. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình giáo dục phổ thông môn Giáo dục công dân*.
4. Nguyễn Phúc Châu (2010), *Quản lý quá trình sư phạm trong nhà trường phổ thông*, NXB ĐHSP, Hà Nội.